

'Veel familieleden helpen op andere manier, bijvoorbeeld door

Jacqueline van Zwam (blauw schort) maakt bij De Windkanter in Apeldoorn deel uit van de kookploeg, die voor de bewoners maaltijden bereidt.

FOTOS ROBOVOSS

Wie is verantwoordelijk?

Mantelzorgers en vrijwilligers, de meeste verpleeghuizen kunnen niet meer zonder hun hulp. Maar hoe liggen de verantwoordelijkheden? Er is een duidelijk onderscheid tussen mantelzorgers en vrijwilligers.

Mantelzorgers (bijvoorbeeld familieleden, buren, vrienden van de bewoner) kunnen zorgtaken overnemen of voortzetten bij verhuizing naar een verpleeghuis, bijvoorbeeld was-

sen, medicijnen of injecties geven. Ze zijn zelf verantwoordelijk. Als er iets misgaat, is de instelling niet aansprakelijk. De instelling moet wel helpen bij het aanleren van handelingen en in de gaten houden of het goed gaat.

Voor vrijwilligers (anderen dan mantelzorgers die op vrijwillige basis, maar wel in georganiseerd verband actief zijn) geldt dat zij werken onder verantwoordelijkheid van de instelling.

VERVOLG VAN PAGINA 3

„Dat vraagt van ons een kritische blik op wat onder onze verantwoordelijkheid valt en wat de eigen verantwoordelijkheid van de ouderen en hun naasten is. Niet wij, maar de mensen die voor de verhuizing van de oudere naar een van onze locaties al belangrijk voor die oudere waren, zijn nog steeds de belangrijkste mensen in hun leven. Daar waar nodig ondersteunen wij.”

Bij Zorggroep Oude en Nieuwe Land gaan medewerkers en familieleden binnenkort in gesprek over nieuwe samenwerkingsvormen. „We gaan hen uitnodigen een aandeel te leveren.”

De ene instelling houdt voorlichtingsavonden, de ander persoonlijke gesprekken met familieleden. Zorginstelling Coloriet in Flevoland maakte een placemat met suggesties voor activiteiten in haar zorgcentra, van tuinieren tot nagels verzorgen, wandelen, spelletjes doen of stofzuigen. „Het is een hulpmiddel om met familie in gesprek te gaan”, zegt Wijbrienne Tulner van Coloriet. „Sommige mensen vinden het zelf moeilijk te bedenken wat ze zouden kunnen doen.”

Vanzelfsprekender

Bij Zorggroep Apeldoorn is de kentering naar meer samenwerken met familieleden al merkbaar, zegt manager zorglogistiek Saskia de Heus. „Wij gaan langzamerhand van de vraag 'wilt u wat doen?' naar 'wát wilt u doen?' Niet verplichten, maar wel vanzelfsprekender maken.”

Daarbij werken persoonlijke gesprekken het beste. „Bij familieavonden schieten mensen snel in de stress en blijft de gedachte hangen dat ze 'meer moeten doen', terwijl het genuanceerder ligt. Het is ook heel persoonlijk. De een wil zijn moeder absoluut niet douchen, de ander juist graag omdat het nog de enige manier is om contact te maken.”

„En ik sprak een zoon die zich al zwaar belast voelde omdat hij elke week al drie avonden bij zijn moeder is. Maar je kunt ook een keer op een ander tijdstip komen, bijvoorbeeld net voor de maaltijd en dan meeten. Gezellig voor hem, zijn moeder én de andere bewoners. We zijn er niet op gericht dat naasten allerlei klusjes overnemen, maar dat ze de dingen doen die bewoners gelukkig maken.”

Beetje thuis

Belangrijk is om aan familieleden, vrienden en buren duidelijk te maken dat het zorgcentrum ook een beetje hun thuis is, vindt De Heus. Daarbij hoort gastvrijheid. „Mensen aanmoedigen zelf koffie te pakken. En we hebben de afspraak dat naasten kunnen blijven eten. Zeker voor partners van bewoners is dat fijn. Waarom zou je weg moeten tegen etenstijd, om dan zelf thuis in je een-tje te gaan koken en eten?”

Voor veel familieleden is het vanzelfsprekend een grote rol te blijven spelen in het leven van partner, vader, moeder, opa of oma als die in het verpleeghuis wordt opgenomen. Maar er zijn ook mensen die het niet willen of kunnen, weten ze bij Zorgspectrum Het Zand in Zwolle en omgeving. „Naasten zijn soms ook overbelast en hebben op het moment dat hun familielid verhuist geen ruimte meer om nog zorgtaken op zich te nemen.”

Vaak zijn er later, als alles wat bezonken is, wel weer mogelijkheden. „Andere mensen geven aan dat ze ver weg wonen, zelf hulpbehoevend zijn of dat er een verstoorde familierelatie is. Dan wordt gekeken wie in het netwerk nog wat kan betekenen of is er eventueel een vrijwilliger die ingezet kan worden.”

Als naaste helpen in het verpleeghuis is altijd vrijwillig, benadrukken de zorginstellingen. Toch blijkt uit onderzoek van MantelzorgNL en de Patiëntenfederatie dat mensen zich

soms onder druk gezet voelen, omdat ze bang zijn dat het anders ten koste gaat van de zorg voor hun familielid.

Meer tijd over

Dat ligt genuanceerder, zegt activiteitenbegeleider Eveline Weijers van De Windkanter in Apeldoorn. „Je hoeft hier niets te doen wat je niet wilt. Maar soms zijn er mensen die

vragen of vader of moeder drie keer per week kan worden gedoucht. Dat is helaas niet altijd mogelijk. Dan zeggen we: als u wilt, kunt u het zelf doen. Of u kunt iets anders doen op de afdeling, waardoor wij meer tijd overhouden voor het douchen. Zo werkt het wel.”

Douchen, helpen met eten en wandelen is één ding. Maar hoe zit het

wandelen met bewoners, in buurthuis samen koffie drinken'

met verpleegkundige handelingen? De meeste zorgcentra gaan uit van het principe: de dingen die je thuis deed voor je naaste, kun je hier ook doen. Bijvoorbeeld medicijnen geven of de tillift gebruiken.

Waar ligt grens?

Toch is dit een lastig onderwerp. Want waar ligt de grens en wie heeft

de verantwoordelijkheid voor zaken die van oudsher bij zorgmedewerkers thuishoren? Anita Kiers van Zorggroep Noord-West Veluwe: „Het is best ingewikkeld; zorgmedewerkers voelen zich erg verantwoordelijk en hebben een groot zorghart. De nieuwe visie vraagt van zorgprofessionals en de samenleving dat we gewend raken dat zorg een gezamen-

lijke verantwoordelijkheid is. Dat betekent een andere manier van denken en werken.”

Alles in overleg

Op de bovenste verdieping van De Lunette in Zutphen, een locatie van zorgorganisatie Sensire, wordt deze andere manier van denken en werken al in de praktijk gebracht. Daar is de afdeling Grachten Promenade opgezet, met dertien bewoners die 24 uur per dag ondersteuning nodig hebben. Net als op de andere afdelingen van het zorgcentrum. Het grote verschil is hier dat bewoners, hun familie en medewerkers (met of zonder zorgachtergrond) samen bepalen hoe het reilt en zeilt.

Van 'wilt u wat doen?' naar 'wát wilt u doen'? Niet verplichten

Saskia de Heus
Zorggroep Apeldoorn

„We proberen los te komen van traditionele verpleeghuiszorg en alle protocollen en regeltjes die zijn ontstaan, waarvan we soms niet eens meer weten waarom die zijn ingevoerd. Gewoon door weer blanco te beginnen met de vraag: hoe kunnen ouderen hier fijn wonen en leven zoals ze dat thuis ook deden en wie en wat heb je daar voor nodig?“, vertelt projectleider Silke Rissewijkstra.

„Dat beslissen we voortdurend in overleg. We vormen eigenlijk een community van een groot aantal mensen. De een krijgt aan het einde van de maand salaris van Sensire en de ander niet, maar we dragen samen de verantwoordelijkheid.”

Familieleden spelen een grote rol, daar stemden ze ook mee in toen hun naaste verhuisde naar de Grachten Promenade. Ze organiseren activiteiten, koken, wassen en verzorgen, maar springen soms ook bij als de nood aan de man is bij de professionals. „Laatst kwam een dochter van een bewoner helpen toen we de ochtenddienst niet rond kregen. Ze is zelf verpleegkundige, dus dat was fijn. Ze zei: 'Ik ga mijn eigen vader niet wassen, maar ik kan wel andere mensen helpen met wassen en aankleden.'”

Een dochter van een bewoonster nam zelfs een keer de rol van slaapwacht op zich toen er door ziekte ineens geen nachtdienst was. „Dat was in de beginfase hoor, toen hier nog maar een paar bewoners waren. Ze durfde het wel aan, ook omdat ze de andere bewoners al redelijk had leren kennen. En ze kon altijd een beroep doen op de andere nachtdienst in het gebouw. Later vroegen we haar nog een keer, maar toen zei ze: 'Nee, daar gaan we geen gewoonte van maken.'”

Zonder zorgtoezicht

Zeker in die opstartfase leidden zulke zaken tot discussie. „We hadden bijvoorbeeld de partner van een bewoner gevraagd een half uurtje zonder 'zorgtoezicht' te overbruggen tussen twee diensten van collega's. Nou, dat gaf een hoop gedoe. Sommige collega's vonden dat niet kunnen. Maar dit hoort ook bij het pionieren: welke risico's kun en wil je aanvaarden met deze nieuwe werkwijze? Dat moet je met elkaar bespreken. Als je die discussie niet kunt aangaan, verandert er niets.”

Bij De Windkanter in Apeldoorn hebben Else Reyers en Jacqueline van Zwam de pannen inmiddels op het vuur staan. Jacqueline blijft lid van de kookploeg, ook al overleed haar moeder onlangs. „Mensen zeggen soms: 'Maar je hebt er toch niets meer?' Juist wel, de andere bewoners! Die vinden het nog steeds fijn als ik kom.”